

Határozatok Tára

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (első tanács)

2021. január 27.*

„Előzetes döntéshozatal – Fogyasztóvédelem – 93/13/EGK irányelv – A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételek – A 3. cikk (1) bekezdése, a 4. cikk (1) bekezdése és a 6. cikk (1) bekezdése – A szerződési feltételek tisztességtelen jellegének értékelése – A szerződés felmondása esetére a hitelező lehetséges előnyét előre rögzítő feltétel – A felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben fennálló jelentős egyenlőtlenség – Az egyenlőtlenség értékelésének időpontja – Szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapítása – Következmények – A tisztességtelen feltételnek a belső jog valamely diszpozitív rendelkezésével történő felváltása”

A C-229/19. és C-289/19. sz. egyesített ügyekben,

az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott két előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Gerechtshof te Amsterdam (amszterdami fellebbviteli bíróság, Hollandia) (C-229/19) és a Gerechtshof Den Haag (hágai fellebbviteli bíróság, Hollandia) (C-289/19), a Bírósághoz 2019. március 14-én, illetve 2019. április 9-én érkezett, 2019. március 5-i, illetve 2019. április 2-i határozatával terjesztett elő

a **Dexia Nederland BV**

és

XXX (C-229/19),

Z (C-289/19)

között folyamatban lévő eljárásokban,

A BÍRÓSÁG (első tanács),

tagjai: J.-C. Bonichot tanácselnök, L. Bay Larsen, C. Toader, M. Safjan és N. Jääskinen (előadó) bírák,

főtanácsnok: G. Pitruzzella,

hivatalvezető: M. Ferreira főtanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2020. szeptember 3-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- a Dexia Nederland BV képviselőjében J. de Bie Leuveling Tjeenk, J. M. K. P. Cornegoor és P. W. Post advocaten,

* Az eljárás nyelve: holland.

- XXX képviseletében J. B. Maliepaard advocaat,
- Z képviseletében J. B. Maliepaard advocaat,
- az Európai Bizottság képviseletében kezdetben N. Ruiz García, P. Vanden Heede és M. van Beek, később N. Ruiz García és P. Vanden Heede, meghatalmazotti minőségben,

tekintettel a főtanácsnok meghallgatását követően hozott határozatra, miszerint az ügy elbírálására a főtanácsnok indítványa nélkül kerül sor,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o., a továbbiakban: irányelv) értelmezésére irányulnak.
- 2 E kérelmeket a Dexia Nederland BV (a továbbiakban: Dexia) és fogyasztók között az e társaság által – az e fogyasztók és a Dexia jogelődje közötti részvénytulajdonosi szerződések felmondását követően – készített záró elszámolásból eredő fizetési kötelezettségek teljesítésének megtagadása tárgyában folyamatban lévő jogvitákban terjesztették elő.

Jogi háttér

Az uniós jog

- 3 A 93/13 irányelv tizenharmadik preambulumbekzdése a következőképpen szól:

„mivel a tagállamoknak azok a törvényi vagy rendeleti rendelkezései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák a fogyasztói szerződések feltételeit, vélhetően nem tartalmazzak tisztességtelen feltételeket; mivel ezért nem tűnik szükségesnek, hogy alárendeljék ennek az irányelvnek azokat a feltételeket, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy [az Európai Unió] aláíró felei; mivel ebben a vonatkozásban az 1. cikk (2) bekezdésében szereplő »kötelező törvényi vagy rendeleti rendelkezések« kifejezés azokat a szabályokat is lefedi, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg”.

- 4 Ezen irányelv 1. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Ennek az irányelvnek az a célja, hogy közelítse a tagállamoknak az eladó vagy szolgáltató és fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseit.

(2) Azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy [az Unió] aláíró [helyesen: aláírói], különösen a fuvarozás területén, nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá.”

- 5 Az említett irányelv 3. cikkének (1) és (3) bekezdése előírja:

„(1) Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.

[...]

(3) A melléklet tartalmazza azoknak a feltételeknek a jelzésszerű és nem teljes felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.”

- 6 Az e mellékletben felsorolt feltételek között, közelebből e melléklet 1. pontjának e) alpontjában szerepelnek azon feltételek, amelyek tárgya vagy hatása az, hogy „a kötelezettségét nem teljesítő fogyasztótól aránytalanul magas összeg megfizetését követelik meg kártérítés címén”.
- 7 Ugyanezen irányelv 4. cikkének (1) bekezdése kimondja:

„A 7. cikk sérelme nélkül, egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ. [Helyesen: A 7. cikk sérelme nélkül valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltát a szerződés tárgyát képező áruk vagy szolgáltatások természetének figyelembevételével kell megítélni, tekintettel – a szerződéskötés időpontjára vonatkoztatva – a szerződéskötést kísérő valamennyi körülményre, valamint e szerződés vagy más olyan szerződés összes többi feltételére, amelytől e szerződés függ.]”

- 8 A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerint:

„A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

- 9 Ezen irányelv 7. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.”

A nemzeti jog

- 10 A Burgerlijk Wetboek (holland polgári törvénykönyv) alapügyek tényállására alkalmazandó szövegének (a továbbiakban: BW) 6:271. cikke ekként rendelkezik:

„A szerződés felmondásával a felek az érintett kötelezettségekből szabadulnak. Ha e kötelezettségeket már teljesítették, akkor a teljesítés jogalapja fennmarad, azonban a felek kötelesek a már megkapott szolgáltatásokat vissza- vagy megtéríteni.”

11 A BW 6:277. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Valamely szerződés teljes vagy részleges felmondása esetén az a fél, akinek a kötelezettségszegése előidézte a felmondás indokát, köteles azt a kárt megtéríteni a másik fél részére, amely ennél azáltal merül fel, hogy nem a szerződés kölcsönös teljesítésére, hanem a felmondására kerül sor.

[...]”

12 Az BW 7A:1576e. cikke szerint:

„(1) A vevő bármikor jogosult egy vagy több jövőben esedékes vételár részlet idő előtti kiegyenlítésére.

(2) A még fizetendő teljes összeg idő előtti, egyszeri fizetéssel történő kiegyenlítése esetén a vevő évi 5% levonásra jogosult minden, idő előtt kiegyenlített részletre vonatkozóan.

(3) A felek e cikk rendelkezéseitől a vevő javára eltérhetnek.”

Az alapeljárások és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

13 Az alapeljárások abból erednek, hogy XXX és Z megtagadta a Dexia jogelődjével létrejött részvénytulajdonosi szerződéseknek a Dexia részére járó törlesztőrészek késedelmes fizetése miatti felmondását követően a Dexia által készített záró elszámolásokban szereplő összegek megfizetését.

14 Az ilyen típusú szerződések keretében a rendszerint fogyasztónak minősülő lízingbe vevő a banktól határozott időre pénzt – „főösszeget” – vesz kölcsön, amellyel e bank részvényeket vesz a lízingbe vevő számára és javára. E bank e részvények tulajdonosa marad az így kölcsönvett összeg teljes visszafizetéséig, ám az esetleges osztalékokat kifizeti a lízingbe vevőnek. A lízingbe vevő a lízingszerződés teljes időtartama alatt a főösszeg esedékes kamatának, és bizonyos esetekben a főösszeg törlesztésének megfelelő törlesztőrészt fizet. A szerződés lejártakor a részvényeket eladják, és a lízingbe vevőt illeti az ebből származó bevétel, amelyből le kell vonni a főösszeg egyenlegét és a banknak még esetleg járó havi törlesztőrészeket.

15 A Bíróság rendelkezésére álló iratokból kitűnik, hogy a Dexia az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek megfelelően fizetési késedelem miatt idő előtt felmondta a lízingszerződéseket. E szerződések felmondása során a Dexia e különös szerződési feltételek 6. és 15. cikke alapján záró elszámolásokat készített. E cikkek szövege a következő:

„6. Amennyiben a) a lízingbe vevő írásbeli felszólítást követően egy vagy több havi részlet fizetésével vagy a szerződésből vagy a jelen szerződéshez hasonló más lízingszerződésből eredő más kötelezettség teljesítésével késedelemben marad, vagy b) a lízingbe vevő fizetési haladékot kér, vagy a lízingbe vevőt fizetéképtelennek minősítik, a bank jogosult a szerződést és minden más hasonló lízingszerződést azonnal felmondani, és az összes hatályban lévő, a jelen szerződéshez hasonló lízingszerződésből eredő, megállapodás szerinti teljes lízingösszeg(ek) nyitott fennmaradó összegét követelni, és az értékpapírokat a bank által meghatározandó időpontban a tőzsdén vagy más módon eladni. A bank az ezen eladásból származó hozamot levonja a lízingbe vevő által a bank részére fizetendő összegből. Ezt követően az esetleges aktívát a bank kifizeti a lízingbe vevő részére.”

„15. [...] A szerződés felmondása esetén a lízingbe vevő követelése az értékpapíroknak a felbontás időpontjában fennálló eladási értéke és a megállapodás szerinti teljes lízingösszeg nyitott fennmaradó összegének jelenértéke közötti különbözethez felel meg. A jelenértéket a BW 7A:1576e. cikkének (2) bekezdésének megfelelően kell kiszámítani.”

- 16 A kérdést előterjesztő bíróságok pontosítják, hogy a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) a közelmúltban határozott e feltételeknek a 93/13 irányelvvel való összeegyeztethetőségéről, és 2017. április 21-i ítéletében (NL:HR:2017:773, Dexia kontra Tjihuis) megállapította, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. cikke a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.
- 17 Ezenkívül az előzetes döntéshozatalra utaló határozatokból kitűnik, hogy a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) szerint a Dexia által az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. cikke alapján igényelhető összeg kiszámításának módszere nem veszi figyelembe azt az előnyt, amelyet a Dexia a felmondásból eredően azáltal ér el, hogy az általa kapott összeg ismét kamatot hoz; az a tény, hogy a Dexia e különös feltételek 15. cikkének alkalmazásával évente 5% levonással aktualizálja a még esedékes havi részletfizetések összegét, csak nagyon csekély részben kompenzálja ezt az előnyt. Ennek a számítási módszernek ugyanis az a következménye, hogy a nyereség, amelyet a Dexia az összeg idő előtt történő tőkepiaci újrabefektetésével érhet el, évente 5%-ban állapítható meg. Így mindaddig, amíg a piaci kamat meghaladja az 5%-ot, az átalánykamat és a valós piaci kamat közötti különbség a Dexia haszna. A Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) hangsúlyozza, hogy a kamatlábtól és a szerződés megszűnésének vagy felmondásának időpontjától függően a Dexiának az idő előtti felmondásból származó előnye igen jelentős lehet.
- 18 Végül a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) megállapította, hogy a Dexiának a fizetés elmaradása esetén továbbra is lehetősége van a szerződés felmondására, és ekkor a BW 6:727. cikke alapján kártérítésre tarthat igényt.

A C-229/19. sz. ügy

- 19 1999-ben XXX két lízingszerződést kötött egy olyan társasággal, amelynek a Dexia a jogutódja.
- 20 2005. június 6-án fizetési késedelmek miatt a Dexia, XXX fizetésre való felszólítását követően idő előtt felmondta az érintett lízingszerződéseket, és záró elszámolásokat készített.
- 21 A Bíróság rendelkezésére álló iratokból kitűnik, hogy a Dexia az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. és 15. cikke alapján készítette el a záró elszámolásokat, és az e záró elszámolásokon szereplő egyenleget számlázta ki XXX-nek.
- 22 XXX keresetet indított többek között a két lízingszerződés semmisségének vagy megszűnésének megállapítása, valamint a Dexiának kifizetett összegek visszatérítése érdekében. A Dexia viszontkeresetet terjesztett elő, amelyben azt kérte, hogy XXX-et a két lízingszerződés alapján még fizetendő késedelmi kamatokkal növelt teljes összeg megfizetésére kötelezzék.
- 23 2008. november 19-i ítéletével a kantonrechter (körzeti bírósági egyesbíró, Hollandia) arra kötelezte a Dexiát, hogy lízingszerződésenként fizessen meg XXX részére 2507,69 euró kártérítést és annak törvényes kamatát, egyben elutasította a Dexia viszontkeresetét.
- 24 A C-229/19. sz. ügyben mindkét fél fellebbezést nyújtott be ezen ítélettel szemben a Gerechtshof te Amsterdamhoz (amszterdami fellebbviteli bíróság, Hollandia). A Dexia azt kéri, hogy e bíróság utasítsa el XXX kérelmét, és adjon helyt a Dexia viszontkeresetének. XXX az elsőfokú eljárásban megítélnél magasabb összegű kártérítést kíván kapni.
- 25 Ebben az összefüggésben a Gerechtshof te Amsterdam (amszterdami fellebbviteli bíróság) hangsúlyozza, hogy mivel az előtte folyamatban lévő jogvita pénzügyi szolgáltatók és fogyasztók között kötött szerződésekre vonatkozik, hivatalból meg kell vizsgálnia, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek valamely kikötése tisztességtelen-e a 93/13 irányelvben előírt

feltételekre tekintettel, és amennyiben igen, hivatalból meg kell semmisítenie e feltételt. Márpedig a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) jelen ítélet 16–18. pontjában hivatkozott ítélete alapján, amelyben az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. cikkét e bíróság a 93/13 irányelv értelmében vett tisztességtelen feltételnek tekintette, a Gerechtshof te Amsterdamnak (amszterdami fellebbviteli bíróság) kétségei vannak e szempontok alkalmazását illetően.

- 26 A kérdést előterjesztő bíróság szerint ugyanis a C-229/19. sz. ügyben a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) annak elvont módon történő vizsgálatára szorítkozott, hogy egy szerződési feltétel a nemzeti szabályozás szempontjából hátrányos következményekkel járhat-e a fogyasztóra nézve, és arra a következtetésre jutott, hogy a fogyasztó számára fennálló hátrány pusztán lehetősége elegendő ahhoz, hogy az ilyen feltételt a 93/13 irányelv értelmében tisztességtelennek lehessen tekinteni.
- 27 Mindazonáltal e kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy figyelembe kell venni többek között azt a tényt, hogy a részvénylizing-szerződések folyamatosan teljesítendő, akár 20 évig is tartó futamidőre kötött szerződések, ami azt jelenti, hogy e szerződések megkötésekor főszabály szerint még nem biztos, hogy egy olyan pénzügyi szolgáltató, mint a Dexia, idő előtti felmondás esetén bármilyen előnyhöz jutna. Ezen előny mértéke ugyanis az érintett szerződés idő előtti megszűnésének időpontjában hatályban lévő kamatlábtól és attól a kamatlábtól függően változik, amely mellett az idő előtt kapott összeg e szerződés fennmaradó időszaka alatt kihelyezhető.
- 28 A jelen esetben az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 15. cikke a szerződés idő előtti felmondása esetére a hitelező esetleges előnyét a szerződés fennmaradó időszaka alatt a lízingszerződésben kikötött és még nem teljesített összeg évi 5%-ában határozza meg. Így az említett kérdést előterjesztő bíróság szerint először is azt kell megvizsgálni, hogy az ügy valamennyi körülményének fényében, az alapügyben szóban forgó szerződések megkötésének időpontjában a Dexia e potenciális előnyének kikötése visszaélésszerű-e, vagy sem, például e feltételt összevetve azokkal, amelyeket a hasonló részletekben történő értékesítés esetében szokásosan alkalmaznak, vagy pedig a bírósági eljárások során a tőkeértékek aktualizálására alkalmazott kamatlábbal.
- 29 Ezt követően, a Bíróság ítélkezési gyakorlatának megfelelően meg kell határozni, hogy a szokásosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó az érintett szerződés megkötésekor elfogadhatta volna-e azt, hogy a szerződés idő előtti megszüntetése esetén a Dexia előnyét az alkalmazandó szabályozástól eltérően az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. és 15. cikke alapján határozzák meg, figyelembe véve e banknak a kamatláb lehetséges alakulásával kapcsolatos szakértelmét és ismereteit, és tudva, hogy a BW 6:277. cikke rendelkezéseinek alkalmazása nem eredményezett volna ilyen előnyt (lásd ebben az értelemben: 2013. március 14-i Aziz ítélet, C-415/11, EU:C:2013:164, 68. és 69. pont, 2017. szeptember 20-i Andriuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 57. és 58. pont).
- 30 Egyébiránt a C-229/19. sz. ügyben kérdést előterjesztő bíróság szerint a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) jelen ítélet 16–18. pontjában hivatkozott ítélete ellentétes a 2018. augusztus 7-i Banco Santander és Escobedo Cortés ítélettel (C-96/16 és C-94/17, EU:C:2018:643). Ebben az ítéletben ugyanis a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) nem állapít meg olyan meghatározott szempontokat, amelyek lehetővé tennék a nemzeti bíróságok számára annak értékelését, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. cikke tisztességtelen-e, hanem éppen ellenkezőleg, úgy véli, hogy e rendelkezés minden esetben összeegyeztethetetlen a 93/13 irányelvvel, mivel bizonyos körülményektől függően hátrányos következményekkel járhat a fogyasztóra nézve a szerződéses időszak során.
- 31 Végül a kérdést előterjesztő bíróság a C-229/19. sz. ügyben arra keresi a választ, hogy mi következik az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételei 6. és 15. cikkének megsemmisítéséből. Ebben az összefüggésben rámutat egyrészt arra, hogy a részvénylizing-szerződés még e cikkek megsemmisítését

követően is kötelező a felekre nézve, amennyiben az azok nélkül is fennmaradhat. Másrészt e kérdést előterjesztő bíróság szerint a Dexia nem hivatkozhat a BW rendelkezéseire, amelyek a jelen ügy körülményei között még hátrányosabbak lennének a fogyasztóra nézve.

- 32 E körülmények között a Gerechtshof te Amsterdam (amszterdami fellebbviteli bíróság) úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„Úgy kell-e értelmezni a 93/13 irányelvet, hogy valamely feltétel az ezen irányelvben előírt ismérvek alapján már akkor tisztességtelennek minősül, ha ez a feltétel a szerződéskötés valamennyi körülménye alapján történő értékelés során – a szerződés futamideje alatt fellépő körülményektől függően – magában rejtje a jelentős és indokolatlan egyenlőtlenség pusztja lehetőségét, különösen mivel a feltétel a szerződés idő előtti megszűnésének időpontjában az eladó vagy szolgáltató számára esetlegesen keletkező előnyként előre meghatározza a fennmaradó lízingösszeg egy bizonyos százalékos arányát, eltérve ezzel a nemzeti jog azon alkalmazandó rendelkezéseitől, amelyek szerint ez az előny nem előre meghatározott, hanem azt a szerződés megszűnésekor fennálló körülmények alapján, különösen azon kamatmérték alapján kell megállapítani, amellyel az idő előtt kapott összeg a fennmaradó futamidő alatt befektethető?”

A C-289/19. sz. ügy

- 33 2000. március 17-én Z mint lízingbe vevő két részvénylízing-szerződést írt alá egy olyan társasággal, amelynek a Dexia a jogtódja.
- 34 2006 folyamán késedelmes fizetés miatt a Dexia idő előtt megszüntette a Z-val kötött lízingszerződéseket, és az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. és 15. cikke alapján záró elszámolásokat készített, amelyek egyenlegének megfizetését Z megtagadta.
- 35 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemből kitűnik továbbá, hogy a Dexia és Z közötti jogvita során a Dexia elismerte, hogy Z pénzügyi helyzete olyan, hogy számára az e szerződésekből eredő fizetési kötelezettségek túlzottan súlyos pénzügyi terhet jelentenek, és hogy emiatt a banki gondossági kötelezettségek megszegésének következményeire vonatkozó nemzeti ítélkezési gyakorlat alapján a Dexia köteles neki kell kártérítést fizetni. A Dexia szerint ezen ítélkezési gyakorlat szerint e kártérítés a már kifizetett osztalékok levonása után eléri a már rendezett havi részletek kétharmadát, és a fennmaradó tartozás kétharmadát, de a Dexia úgy vélte, hogy a nem rendezett törlesztőrészletek egyharmadára még mindig jogosult.
- 36 A kantonrechter (körzeti bírósági egyesbíró, Hollandia) 2013. május 21-i ítéletével Z viszontkeresete alapján a Dexiát 18 804,60 euró megfizetésére kötelezte. A Dexia ezen ítélettel szemben fellebbezést nyújtott be a C-289/19. sz. ügyben kérdést előterjesztő bírósághoz.
- 37 2016. november 29-i ítéletével e kérdést előterjesztő bíróság az eljárást a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) jelen ítélet 16–18. pontjában hivatkozott ítélete alapjául szolgáló ügyben történő határozathozataláig felfüggesztette.
- 38 Tekintettel a Hoge Raad der Nederlanden (Hollandia legfelsőbb bírósága) által adott válaszokra, Z és Dexia jelenleg az említett kérdést előterjesztő bíróság előtt azt a kérdést vitatja, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. cikkére való hivatkozás lehetőségének hiányában a Dexia igényelhet-e mégis kártérítést az alkalmazandó nemzeti szabályozás rendelkezései alapján.
- 39 Ugyanezen kérdést előterjesztő bíróság rámutat arra, hogy az a kérdés, hogy a nemzeti bíróság helyettesítheti-e a tisztességtelen feltételt a belső jog valamely diszpozitív rendelkezésével, már felmerült Wahl főtanácsnok Banco Santander és Escobedo Cortés egyesített ügyekre vonatkozó

indítványában (C-96/16 és C-94/17, EU:C:2018:216), amelyben megállapítást nyert, hogy ezt a lehetőséget azokra az esetekre kell korlátozni, amelyekben hátrányos következményeknek tennie ki a fogyasztót az, ha a tisztességtelen feltétel megsemmisítése a szerződés teljes egészében való megsemmisítésére indítaná a bíróságot. Mivel azonban a Bíróság ezekben az egyesített ügyekben úgy ítélte meg, hogy az e kérdésre vonatkozó kérdésre nem kell választ adni, továbbra is szükség van az egyértelműsítésre.

40 E körülmények között a Gerechthof Den Haag (hágai fellebbviteli bíróság, Hollandia) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Követelheti-e a diszpozitív rendelkezés alapján járó törvényi kártérítést az olyan, megsemmisített tisztességtelen feltétel alkalmazója, amely kártérítés fizetését szabályozta arra az esetre, ha a fogyasztó nem teljesíti a kötelezettségeit?

2) Jelentőséggel bír-e ezen kérdés megválaszolása szempontjából, hogy a törvényi kártérítési rendelkezés alkalmazásával követelhető kártérítés ugyanolyan, illetve alacsonyabb vagy magasabb összegű, mint a megsemmisített feltételben előírt kártérítés?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

A C-229/19. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésről

41 Előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésével a Gerechthof te Amsterdam (amszterdami fellebbviteli bíróság) lényegében arra vár választ a Bíróságtól, hogy a 93/13 irányelv rendelkezései alapján a kockázati elemet tartalmazó olyan szerződésekben, mint amilyenek az alapügy tárgyát képező részvénylizing-szerződések, a szerződés idő előtti felmondása esetére az eladónak vagy szolgáltatónak járó előnyt előre meghatározó feltételt tisztességtelennek kell-e tekinteni pusztán amiatt, hogy e feltétel, ha kizárólag az érintett szerződés megkötésének körülményeit tekintjük, alkalmas arra, hogy a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget okozzon e szerződés teljesítése során.

42 A jelen ügyben, amint arra a jelen ítélet 15. pontja emlékeztet, a Bíróság rendelkezésére álló iratokból kitűnik, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. cikke alapján e szerződések idő előtti megszűnése esetén a Dexia a felmondás időpontjától jogosult az érintett szerződés idő előtti megszűnéséig járó, még meg nem fizetett kamatokra, valamint a főösszegre és az ezen idő előtti megszüntetéstől a szerződés eredetileg kikötött lejáratú idejéig járó kamatokra. E különös feltételek 15. cikke e főkövetelésre és kamatokra évi 5%-os aktualizálást ír elő, következésképpen előre rögzíti azt az előnyt, amelyben a Dexia az idő előtti felmondás esetén részesül, amikor is gyorsabban visszaszerzi az említett tőkeösszeget és kamatokat, és azokat újra befektetheti.

43 Előzetesen meg kell állapítani, hogy a Gerechthof te Amsterdam (amszterdami fellebbviteli bíróság) által előterjesztett kérdés azon a feltevésen alapul, hogy az alapügyben szóban forgó szerződések különös feltételeinek 6. és 15. cikkét együttesen kell értelmezni, noha a felek között nincs egyetértés ebben.

44 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy kizárólag a kérdést előterjesztő bíróság rendelkezik hatáskörrel az elé terjesztett jogvita tényállásának megállapítására és megítélésére, valamint a nemzeti jog értelmezésére és alkalmazására (2016. június 8-i Hünnebeck ítélet, C-479/14, EU:C:2016:412, 36. pont). Másfelől a Bíróság feladata az, hogy – az uniós és a nemzeti bíróságok közötti

hatáskörmegosztás keretén belül – figyelembe vegye azt az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban meghatározott ténybeli és szabályozási háttérrel, amelybe az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés illeszkedik (2018. december 6-i Preindl ítélet, C-675/17, EU:C:2018:990, 24. pont).

- 45 E tekintetben meg kell állapítani, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a Bíróság hatásköre ezen a területen a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében és az ezen irányelv mellékletében szereplő „tisztegtelen feltétel” fogalmának, valamint annak az értelmezésére terjed ki, hogy a nemzeti bíróság milyen szempontokat alkalmazhat vagy köteles alkalmazni valamely szerződési feltételnek az ezen irányelvben foglalt rendelkezésekre tekintettel történő vizsgálatakor, azzal, hogy az említett bíróság feladata, hogy e szempontok alapján az adott tényállás sajátos körülményei függvényében az adott szerződési feltétel konkrét minősítéséről döntsön. Ebből következik, hogy a Bíróságnak válaszában arra kell szorítkoznia, hogy a kérdést előterjesztő bíróság számára olyan iránymutatásokat adjon, amelyeket ez utóbbinak figyelembe kell vennie az érintett szerződési feltétel tisztességtelen jellegének értékelése során (2020. szeptember 3-i Profi Credit Polska ítélet, C-84/19, C-222/19 és C-252/19, EU:C:2020:631, 91. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 46 A 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerint valamely egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő „tisztegtelen” feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.
- 47 A 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése, a „jóhiszeműség” és a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben a fogyasztó kárára fennálló „jelentős egyenlőtlenség” fogalmaira utalva csak általános módon határozza meg azokat a körülményeket, amelyek valamely egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételt tisztességtelenné tesznek (2013. március 14-i C-415/11 Aziz ítélet, EU:C:2013:164, 67. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 48 Annak megállapításához, hogy valamely feltétel a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben „jelentős egyenlőtlenséget” idéz-e elő a fogyasztó kárára, különösen a nemzeti jogban a felek ez irányú megállapodása hiányában irányadó szabályait kell figyelembe venni. Ilyen összehasonlító vizsgálat alapján ítélni meg a nemzeti bíróság, hogy adott esetben a szerződés mennyiben hozza a hatályos nemzeti jogban szabályozottnál kedvezőtlenebb jogi helyzetbe a fogyasztót. Hasonlóképpen célszerűnek tűnik az említett fogyasztó jogi helyzetének vizsgálata abból a szempontból, hogy milyen eszközök állnak a rendelkezésére a nemzeti szabályozás alapján ahhoz, hogy megszüntesse a tisztességtelen feltételek alkalmazását (2017 január 26-i Banco Primus ítélet, C-421/14, EU:C:2017:60, 59. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 49 Ami a „jelentős egyenlőtlenség” esetleges fennállásának vizsgálatát illeti, az nem korlátozódhat olyan mennyiségi jellegű gazdasági értékelésre, amely egyrészt a szerződés tárgyát képező ügylet teljes költségének, másrészt az említett feltétellel a fogyasztóra hárított költségeknek az összevetésén alapul. A Bíróság ugyanis már megállapította, hogy a jelentős egyenlőtlenség eredhet önmagában abból, hogy kellően súlyos mértékben sérül a fogyasztónak mint szerződéses félnek az alkalmazandó nemzeti rendelkezések szerinti helyzete, akár úgy, hogy szűkebbé válik azon jogok tartalma, amelyek e rendelkezések alapján a szerződésből fakadóan megilletik, akár úgy, hogy korlátozzák e jogok gyakorlását, akár úgy, hogy olyan további kötelezettséggel terhelik, amelyet a nemzeti szabályok nem írnak elő (2019. október 3-i Kiss és CIB Bank ítélet, C-621/17, EU:C:2019:820, 51. pont).
- 50 Ezért a szerződési feltétel világos és érthető megfogalmazására vonatkozó követelmény előírja, hogy a szerződés átláthatóan tüntesse fel azon mechanizmus konkrét működését is, amelyre az érintett feltétel utal, valamint adott esetben az e mechanizmus és a többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt, oly módon, hogy e fogyasztó pontos és érthető szempontok alapján értékelhesse a számára ebből eredő gazdasági következményeket (2017. szeptember 20-i Andriciu és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 45. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

- 51 A 93/13 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése alapján valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltát a szerződés tárgyát képező áruk vagy szolgáltatások természetének figyelembevételével kell megítélni, tekintettel – a szerződéskötés időpontjára vonatkoztatva – a szerződéskötést kísérő valamennyi körülményre, valamint e szerződés vagy más olyan szerződés összes többi feltételére, amelytől e szerződés függ.
- 52 E rendelkezésből, valamint ezen irányelvnek a Bíróság által értelmezett 3. cikkéből az következik, hogy valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét az érintett szerződés megkötésének időpontjára vonatkoztatva kell megítélni (lásd ebben az értelemben: 2020. július 9-i Ibercaja Banco ítélet, C-452/18, EU:C:2020:536, 48. pont).
- 53 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a 4. cikk (1) bekezdése azon körülményekre utal, amelyekről az eladónak vagy szolgáltatónak az adott szerződés megkötésekor tudomása lehetett, és amelyek később befolyásolhatták a szerződés teljesítését, mivel a szerződési feltétel a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben fennálló olyan egyenlőtlenséget is magában foglalhat, amely csak a szerződés teljesítése során nyilvánul meg (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 54. pont; 2019. június 5-i GT ítélet, C-38/17, EU:C:2019:461, 40. pont; 2020. július 9-i Ibercaja Banco ítélet, C-452/18, EU:C:2020:536, 48. pont).
- 54 Ily módon ezen ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a 93/13 irányelv alkalmazásában a nemzeti bíróságnak valamely feltétel tisztességtelen jellegének értékelése keretében kizárólag az érintett szerződés megkötésének időpontját kell alapul vennie, és az e szerződéskötéshez kapcsolódó összes körülmény alapján kell értékelnie, hogy e feltétel önmagában egyenlőtlenséget okozott-e az eladó vagy szolgáltató javára a felek jogaiban és kötelezettségeiben. Ez az értékelés figyelembe veheti a szerződés teljesítését, ám semmi esetre sem függhet a szerződés megkötését követő olyan események bekövetkezésétől, amelyek függetlenek a felek szándékától.
- 55 Következésképpen, bár vitathatatlan, hogy bizonyos esetekben a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében említett egyenlőtlenség csak a szerződés teljesítése során nyilvánulhat meg, meg kell vizsgálni, hogy e szerződés feltételei már e szerződés megkötésekor hordozták-e ezt az egyenlőtlenséget, még akkor is, ha ezen egyenlőtlenség csak bizonyos körülmények bekövetkezése esetén jöhetne létre, illetve még ha más körülmények között e feltétel akár előnyös is lehetne a fogyasztó számára.
- 56 Egyrészt az ezzel ellentétes érvelés ahhoz vezetne, hogy valamely feltétel tisztességtelen jellegének értékelése függővé válna a szerződés teljesítésekor fennálló feltételektől és a körülményeknek a szerződésre kiható esetleges jövőbeli változásaitól, és így az eladók vagy szolgáltatók e teljesítést és e fejleményeket kihasználhatnák, valamint egy esetlegesen tisztességtelen feltételt is alkalmazhatnának, arra számítva, hogy e feltétel bizonyos körülmények között elkerüli a tisztességtelen feltételnek való minősítést.
- 57 Másrészt emlékeztetni kell arra, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy a tisztességtelen feltételek nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ezért azokat úgy kell tekinteni, mintha soha nem is léteztek volna. Márpedig, ha valamely feltétel tisztességtelen jellegének értékelése a felek szándékától független olyan események bekövetkezésétől függhetne, amelyek a szerződés megkötését követik, a nemzeti bíróság arra szorítkozhatna, hogy a vitatott feltétel alkalmazását kizárólag azon időszakok tekintetében mellőzze, amelyekben a szóban forgó feltételt tisztességtelennek kell minősíteni.
- 58 Egyébiránt emlékeztetni kell arra is, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy a nemzeti bíróságnak az általa elbírálendő igény alapjául szolgáló szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegének értékelése céljából figyelembe kell vennie az említett szerződés minden egyéb feltételét (2020. szeptember 10-i A [Szociális lakás albérletbe adása] ítélet, C-738/19, EU:C:2020:687, 25. pont).

- 59 Így abban az esetben, ha az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés jellegénél fogva kockázati elemet tartalmaz, mint a szóban forgó részvénylizing-szerződések esetében, a nemzeti bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy valamely feltétel, figyelembe véve a szerződés részét képező többi rendelkezéssel való kölcsönhatást, nem vezet-e az e szerződés felei által viselt kockázatok erősen egyenlőtlen megosztásához.
- 60 A fenti megfontolások összességéből az következik, hogy a C-229/19. sz. ügyben előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv rendelkezéseit akként kell értelmezni, hogy az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó által kötött, kockázati elemet tartalmazó szerződésben – így például részvénylizing-szerződésben – szereplő feltételt tisztességtelennek kell tekinteni, ha e feltétel az adott szerződés teljesítése során, e szerződés megkötésének körülményeire figyelemmel és a szerződéskötés időpontjából tekintve, jelentős egyenlőtlenséget hozhat létre a felek jogaiban és kötelezettségeiben, még akkor is, ha ezen egyenlőtlenség csak bizonyos körülmények bekövetkezése esetén jöhetne létre, illetve még ha más körülmények között e feltétel akár előnyös is lehetne a fogyasztó számára. Ezen belül a kérdést előterjesztő bíróság feladata annak vizsgálata, hogy az eladónak vagy szolgáltatónak a szerződés idő előtti felmondása esetére járó előnyt előre meghatározó feltétel a szerződéskötés körülményeire figyelemmel alkalmas volt-e már e szerződés megkötésétől kezdve arra, hogy ilyen egyenlőtlenséget hozzon létre.

A C-289/19. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

- 61 Előzetes döntéshozatalra előterjesztett két kérdésével, amelyeket együtt kell vizsgálni, a Gerechtshof Den Haag (hágai fellebbviteli bíróság) lényegében arra vár választ a Bíróságtól, hogy az az eladó vagy szolgáltató, aki a nemzeti bíróság által tisztességtelennek és ezért semmisnek nyilvánított feltételt alkalmaz a fogyasztóval szemben, követelheti-e a nemzeti jog azon diszpozitív rendelkezésében biztosított kártérítést, amelyet e feltétel hiányában kellett volna alkalmazni.
- 62 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a nemzeti bíróságnak a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján el kell tekintenie a tisztességtelen feltételek alkalmazásától annak érdekében, hogy azok ne váltsanak ki kötelező joghatásokat a fogyasztóra nézve, kivéve, ha ezt a fogyasztó ellenzi (lásd ebben az értelemben: 2020. március 3-i Gómez del Moral Guasch ítélet, C-125/18, EU:C:2020:138, 58. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). A szerződésnek ugyanis főszabály szerint úgy kell fennmaradnia – amennyiben a belső jogszabályok értelmében e fennmaradás jogilag lehetséges –, hogy csak a tisztességtelen feltételek elhagyása folytán módosuljon (lásd ebben az értelemben: 2019. június 5-i GT ítélet, C-38/17, EU:C:2019:461, 42. pont).
- 63 Következésképpen, ha a nemzeti bíróság megállapítja az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződésben szereplő tisztességtelen feltétel semmisségét, e bíróság nem egészítheti ki a szerződést e feltétel tartalmának módosítása útján (lásd ebben az értelemben: 2020. március 3-i Gómez del Moral Guasch ítélet, C-125/18, EU:C:2020:138, 59. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 64 A Bíróság ugyanis megállapította, hogy ha a nemzeti bíróság jogosult lenne arra, hogy az ilyen szerződésben foglalt tisztességtelen feltételek tartalmát módosítsa, e lehetőség sérthetné a 93/13 irányelv 7. cikke által elérni kívánt hosszú távú cél megvalósulását. E lehetőség ugyanis annak a visszatartó erőnek a kiküszöbölését segítené elő, amelyet az eladókra vagy szolgáltatókra a tisztességtelen feltételeknek a fogyasztókkal szembeni pusztán és egyszerű alkalmazhatatlansága gyakorol, mivel az eladók vagy szolgáltatók továbbra is alkalmazni próbálnák e feltételeket annak tudatában, hogy a nemzeti bíróság, még ha azok érvénytelenségét meg is állapítaná, a szerződést a szükséges mértékben még mindig kiegészíthetné oly módon, hogy ezzel ezen eladók vagy szolgáltatók érdekeit biztosítsa (2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet, C-618/10, EU:C:2012:349,

69. pont; 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet, C-26/13, EU:C:2014:282, 79. pont; 2019. március 26-i Abanca Corporación Bancaria és Bankia ítélet, C-70/17 és C-179/17, EU:C:2019:250, 54. pont; 2020. március 3-i Gómez del Moral Guasch ítélet, C-125/18, EU:C:2020:138, 60. pont).

- 65 A jelen ügyben a Bíróság rendelkezésére álló iratokból kitűnik, hogy az alapügyekben szóban forgó részvénytulajdonosi szerződések a tisztességtelen feltétel nélkül is teljesíthetők.
- 66 E tekintetben a jelen ítélet 62–64. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a C-289/19. sz. ügyben szereplőhöz hasonló esetben a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján a nemzeti bíróság nem rendelkezik hatáskörrel arra, hogy a tisztességtelen feltételt a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével helyettesítse, amennyiben a tisztességtelen feltétel megsemmisítése nem indítja a bíróságot a szerződés teljes egészében való megsemmisítésére, és így a fogyasztót nem éri hátrányos következmények.
- 67 A fenti megfontolások összességéből az következik, hogy a C-289/19. sz. ügyben előterjesztett kérdésekre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv rendelkezéseit akként kell értelmezni, hogy az az eladó vagy szolgáltató, aki a nemzeti bíróság által tisztességtelennek és ezért semmisnek nyilvánított feltételt alkalmaz a fogyasztóval szemben, amennyiben a szerződés e feltétel kihagyásával is teljesíthető, nem követelheti a nemzeti jog azon diszpozitív rendelkezésében biztosított törvényi kártérítést, amelyet e feltétel hiányában kellett volna alkalmazni.

A költségekről

- 68 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (első tanács) a következőképpen határozott:

- 1) **A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv rendelkezéseit akként kell értelmezni, hogy az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó által kötött, kockázati elemet tartalmazó szerződésben – így például részvénytulajdonosi szerződésben – szereplő feltételt tisztességtelennek kell tekinteni, ha e feltétel az adott szerződés teljesítése során, e szerződés megkötésének körülményeire figyelemmel és a szerződéskötés időpontjából tekintve, jelentős egyenlőtlenséget hozhat létre a felek jogaiban és kötelezettségeiben, még akkor is, ha ezen egyenlőtlenség csak bizonyos körülmények bekövetkezése esetén jöhetne létre, illetve még ha más körülmények között e feltétel akár előnyös is lehetne a fogyasztó számára. Ezen belül a kérdést előterjesztő bíróság feladata annak vizsgálata, hogy az eladónak vagy szolgáltatónak a szerződés idő előtti felmondása esetére járó előnyt előre meghatározó feltétel a szerződéskötés körülményeire figyelemmel alkalmas volt-e már e szerződés megkötésétől kezdve arra, hogy ilyen egyenlőtlenséget hozzon létre.**
- 2) **A 93/13 irányelv rendelkezéseit akként kell értelmezni, hogy az az eladó vagy szolgáltató, aki a nemzeti bíróság által tisztességtelennek és ezért semmisnek nyilvánított feltételt alkalmaz a fogyasztóval szemben, amennyiben a szerződés e feltétel kihagyásával is teljesíthető, nem követelheti a nemzeti jog azon diszpozitív rendelkezésében biztosított törvényi kártérítést, amelyet e feltétel hiányában kellett volna alkalmazni.**

Aláírások